

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Arařtırmalar
Year: 5 - Number: 16, p. 235-254, Summer 2021

Kürsüdeki Mollalar: İranlı Mollaların Politize Söylemleri Üzerine Bir Değerlendirme

The Mullas In The Lectern: A Research On The Politized Discourse Of The Iranian Mullas

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.881121>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliř Tarihi /
Article Arrival Date
15.02.2021

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
15.04.2021

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
30.06.2021

Asya Studies

Yusuf Görgülü
Doktora Öğrencisi / Selçuk
Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Radyo- TV- Sinema
Anabilim Dalı,
yusufgorgulu.2107@gmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-8196-0948>

Öz

Bu çalışmanın amacı, İran'da kamuoyunun yaratılmasında ve rejimin politik aksiyonlarının yinelenmesinde etkin bir rolü üstlenen İranlı mollaların söylemleri üzerinde durmaktır. Bu çalışma ile İranlı mollalar *Memri Tv*¹ üzerinden bir ay boyunca izlenmiş ve 5 içerik çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışmada eleştirel söylem analizi yöntemi benimsenmiştir. Araştırma İran'da etkin bir konumda bulunan ve politik söylemleri ile dikkat çeken mollaların (Mohammed Aboutorabi Fard, Ayatollah Ahmad Alamolhoda, Ayatollah Mohammad Hassan Akhtari, Ayatollah Lotfollah Dezhkam) söylemleri ile sınırlandırılmıştır. Çalışma ile İranlı mollaların rejimin kamusal etkinlik pratiklerini geliştirme ve etkin bir politik aksiyon alanı yaratma güdüsü ile hareket ettikleri ve bu doğrultuda bir siyasal dil kullanmayı yeğledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Söylemler genellikle pragmatist çıkarlar doğrultusunda kurgulanmıştır. İranlı mollaların ortaya koydukları söylemlerin genel olarak uzlaşmacı bir nitelikte olmadığı, çatışmacı nitelikte söylem pratiklerini yeğledikleri açıkça görülmüştür. Çalışma esnasında elde edilen diğer bir bulgu ise; İranlı dini yetkililerin söylemsel çizgilerinin süreklilik boyutunun belirli bir kamusal alana özgü olmadığı, çeşitli kamusal alanlarda da görünür olduklarıdır. Çeşitli kamusal alanlarda ortaya koydukları söylemler, rejimin gerçekliklerine uygun olarak dizayn edilmiştir. Çalışma'da ele alınan söylem edinimleri Van Dijk'in ideolojik kare stratejisine uygunluk sergilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Memri TV, Eleştirel Söylem Analizi, İranlı Mollalar, Kamusal söylemler, Politik Söylemler

Abstract

The purpose of this study is to focus on the discourses of Iranian mullahs, who have taken an active role in creating public opinion in Iran and repeating the political actions of the regime. With this study, Iranian mullahs were watched on Memri TV for a month and 5 contents were included in the study. The critical discourse analysis method has been adopted in the study. The research is limited to the discourses of the mullahs (Mohammed Aboutorabi Fard, Ayatollah Ahmad Alamolhoda, Ayatollah Mohammad Hassan Akhtari, Ayatollah Lotfollah Dezhkam) who are in an active position in Iran and draw attention with their political discourse. With the study, it was concluded that the Iranian mullahs act with the motive of developing the regime's public activity practices and creating an effective political action area and they prefer to use a political language in this direction. Discourses are generally constructed in accordance with pragmatist interests. It has been clearly seen that the discourses put forward by the Iranian mullahs are not generally conciliatory and they prefer confrontational discourse practices. Another finding obtained during the study is; It is that the continuum dimension of the discursive lines of Iranian religious authorities is not specific to a particular public sphere, but is also visible in various public spheres. The discourses they put forward in various public spaces have been designed in accordance with the realities of the regime. The discourse acquisitions discussed in the study are in accordance with Van Dijk's ideological square strategy.

Keywords: Memri TV, Critical Discourse Analysis, Iranian Mullahs, Public Discourses, Political Discourses

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Görgülü, Y. (2021). Kürsüdeki Mollalar: İranlı Mollaların Politize Söylemleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 5(16), 235-254.

Giriş

Toplumsal pratiklerin anlamlandırılması ve yeniden üretim sürecinde dil önemli bir rol oynamaktadır. Dil, açık ve gizli içeriksel örüntülerin ortaya çıkarılmasına, iktidar kavramının şekillendirilmesine ve kitleler üzerinde ideoloji ve söylemleri şekillendirerek bir toplumsal düzenin oluşmasına olanak sağlamaktadır (Aytekin, 2018: 59). Dil; bu boyutu ile bir toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve ideolojik altyapısını hazırlamakta, hazırladığı bu toplumsal düzene şekil vermekte ve bazen ise sil baştan yeni bir odak alanı inşa edebilmektedir.

Yapısalcılığın önemli temsilcileri arasında yer alan Ferdinand Saussure “dil” ile “söz” arasındaki ikili farklılıklara değinmiş, dili “toplumsal bir kurum” ölçeğinde ele alırken, sözü ise “bireysel bir davranış” olarak görmüştür. Ona göre toplumsal bir kurum olan dil, fikirleri örgütlü bir boyutta ele alan göstergeler biçimi olmakla birlikte dilin şifrelenmiş boyutunu temsil etmektedir (Mattelart ve Mattelart, 2017: 69). Benjamin ise 1916 yılında kaleme aldığı “Genel Anlamıyla Dil ve İnsanın Dili Üzerine” adlı çalışmasında dile *mitsel ve teolojik* ölçülerde yaklaşmıştır. Dili zihinsel bir mevcudiyet olarak tanımlayan Benjamin, bu zihinsel mevcudiyet durumunun kendisini “dil aracılığı ile değil, dilin içinde aktardığını” vurgulayarak *dili yalnızca bir nakletme aracından ibaret olarak gören* “dile salt bir araç olarak bakan idealist görüşü reddetmiştir. Ona göre; dili yalnızca bir araca indirgemenin ve onun nesneleştirilmesinin gerçekliğin önünde bir engel yaratacağını belirtmiştir (Kang, 2015: 39).

Turner’a göre (2016: 23); “Dil hâlihazırda düzenlenmiş ve insicamlı bir gerçekliği adlandırmaz; onun rolü çok daha güçlü ve karmaşıktır. Gerçekliği düzenlemek ve inşa etmek dilin misyonu olmakla birlikte dil; gerçekliğe erişimimizi olanaklı hale getiren şeydir. Gramsci ise “dili dünya üzerine düşünme ve dünyayı anlamlandırma biçimimiz ile derinden bağlı bir yapı olarak” görmektedir. Ona göre dil; hegemonya ve siyaset arasında merkezi bir yer tutmaktadır (Ives, 2011: 119-120).

Dil toplumsal gösterimler üzerine kuruludur ve söylemde dilin özgül değerlerinden oluşmaktadır (Kantar, 2016: 14). Dil ile anlamlandırılan şey arasında bir benzerliğin olmadığı durumlarda da anlam tamamen bir kopuş içerisinde değildir. Her zaman bir gerçeklik örüntüsü mevcuttur. Bu noktada sözün gücünde bir “*kırılma*” olurken söz ise dilin edilgen tarafını temsil etmektedir (Foucault, 2001’den Akt: Talay, 2005: 20).

Söylem ise; belirli çerçeveler içinde üretilmekte ve işlenmektedir. Çerçeveler, algıladığımız nesnel gerçeklik ve ona anlam verdiğimiz zihinsel bir yapı olmakla birlikte bu çerçeveler aracılığıyla “*gerçeklik*” olarak tanımlanan şey inşa edilmektedir. Çerçeveler fikirleri ve kavramları yapılandırmakta ve düşünme tarzımızı belirlemektedir (Amaglobeli, 2017: 22). Söylem dilin kullanımı ve iletişimin yeniden üretilmesinde merkezi bir rolü üstlenmektedir. Fakat ideolojiler aynı zamanda metin ve konuşmadan öte toplumsal ve anlamsal pratikler tarafından ifade edilmekte ve yeniden üretilmektedir (Van Dijk, 2019: 290).

Söylem ideolojileri himaye altına almakta ve bu söylemler *güç, iktidar, bilgi, hâkimiyet ve otoriter* olmakla birlikte bunlar dil ile görünürlük kazanmaktadır. Dildeki her türlü *hegemonik kullanım* ölçütleri, söylem vasıtası ile anlamlandırılmaktadır. Söylem pratiklerinin “*ne zaman/ nerede/ ve nasıl*” biçimlendirildiği *söylemi anlaşılır ve anlamlı kılmaktadır*. Dil vasıtalı bir pratikle ortaya konulan söylemler, *belirsizliği, kaosu, mücadeleyi, uyumu içerisinde barındırması bakımından da sosyal olgulara açıklık* getirmektedir (Saygılı, 2012: 83). Söylem, bir grubun grup üyelerinin toplumsal pratiklerinin temelinde yer alan ideolojilerin yeniden üretimine sokulmasında vazgeçilmez bir rolü üstlenmektedir. Dilin kullanımı ve söylem, ideolojileri “nasıl edindiğimizi, öğrendiğimizi ve değiştirdiğimizi” belirleyen temel dinamiktir (Bilir, 2009: 68).

Özer’e göre “toplumsal gerçeklikler, söylem ile farklı farklı gerçeklikleri algılayacak biçimde yapılandırılır. Tüm gerçeklikler aslında egemen sınıf tarafından kullanılan araçlarla yeniden inşa edilmiş durumdadır. Egemen ideoloji, söylemin içerisine yerleştirilmiştir ve onunla bütünleştirilmiştir. Dilin kendisi, ideolojiyi taşır ve yayar” (Özer, 2019: 132).

Foucault (1980: 177) söylemlerin iktidar ilişkilerinin temelinde şekillendiğini ve bu güç ilişkileri doğrultusunda dönüşüme uğradığını ifade etmektedir. Çelebi ise (2013: 521); söylemsel biçimlenmelerin yapısal ölçüde bir iktidar ilişkisini kapsamından dolayı bilginin dolaylı bir şekilde de olsa iktidara bağımlı olduğunu ifade etmiştir. Ona göre; bilgi bütüncülemelerinin toplumsal ilişkilere uygulanmasında ve pratik eylemlerin denetlenmesinde bilgi iktidarla bütünleşmekte; bu da bilginin iktidar ilişkisinin bir uzantısı olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. (Smith ve Riley’de (2016:177) benzer şekilde iktidar ilişkilerinin söylemleri şekillendirdiğini ve hiçbir zaman söylemlerin iktidardan bağımsız olmadığını ileri sürmüştür. Ona göre söylemler, kendi kendine oluşan, insan grupları ile

iktidar/bilgi ilişkilerine bulaşıktır ve bu ilişkiler sonucunda meydana gelmektedir. Buradan hareketle “*dil; bir tür otoritenin oluşturduğu gücün kullanılmasını sağlayan sosyal rolleri oluşturmaktadır*” (Fowler, 1985) ve bu sosyal rolleri “gerçeklik opsiyonları” ile şekillendirmektedir.

Söylemler, tek başına değil, birlik içerisindeki üretimi ile birlikte çözümlenebilir olmaktadır. Söylemin anlaşılır bir şekilde oluşması ise söylemi bir üretim alanı içerisine çeken, çeşitlendiren ve bu söylemleri bir süreklilik içerisinde ele alan iktidarlar ve kurumlar aracılığı ile gerçekleşmektedir (Foucault, 1993’ten Akt: Güneş, 2013: 57). Foucault meşru söylemlerin “*kurumsal yerleri ve alanları*” üzerinde durmuş, bu mekân ve kurumsal alanların “*hastaneler, laboratuvarlar, kütüphaneler, meslekiçi ve meslek dışı kişisel alanlar*” (Foucault, 1999’dan Akt: Saygılı, 2012: 87) olduğunu ifade etmiştir. Bu alanlar ayrıca iktidarın “bilgi yönelimli” söylemlerinin belirli bir “*ideolojilik*” ölçüğünde sunumlarının yinelenildiği ve pekiştirildiği operasyonel alanları işaret etmektedir.

Wodak, belirli bir olay ile durumlar, kurumlar ve kendisini saran toplumsal yapılar arasındaki ilişkileri ön plana çıkarır. Bir olay; belirli durumlar, kurumlar ve toplumsal yapılar çerçevesinde şekil almakta, fakat aynı ölçüde de onları şekillendirmektedir. Dilin bu karmaşık yapısı ile toplumsal gerçeklikler dizgesinde genellikle güç ilişkilerinin etkisi kadar, dil kullanımındaki *kapalı ve gizli ideolojik* etkiler de gözlenmektedir (Aktaran: Bedük, 2009: 51). Van Dijk ise, söylemin açığa çıkarılmasının, sadece içsel yapıların (dil-içi) ortaya konulması ile gerçekleşmeyeceğini, dil ile birlikte işlerlik kazanan pratiklerin veya bilişsel süreçlerin de ortaya çıkarılması ile mümkün olacağını belirtmektedir (Van Dijk; 1997’den Akt: Ercan ve Daniş, 2019: 529). “*Dolayısı ile sosyal biliş, toplumun mikro ve makro seviyeleri arasında, söylem ve eylem arasında, bireyler ve gruplar arasında uzlaştırıcıdır. Bireylerin zihinlerinde cisimleşmesine karşın sosyal biliş, sosyaldır*” (Van Dijk, 1993’den Akt: Özer, 2015: 218).

Realite kendiliğinden oluşmamaktadır. Hâkim sınıfın çıkarlarının korunması hususunda kamunun doğru bildiği algıların yönünü değiştirip, kendine uygun yeni bir “*realite (gerçeklik)*” alanının oluşturulması ile yeni realite görünür kılınmakta ve bu da çeşitli yollarla gerçekleştirilmektedir (Çakır, 2020: 83-84). Metnin tüketimi; sadece metnin materyal ölçüde tüketimi değildir. Metni oluşturanlarla okuyucular arasındaki güç temelli etkileşimdir. Bu etkileşim sosyal gerçeklikleri metin aracılığı bir şekilde yeniden ürettiğinden, metin içerisindeki gizil ideolojilerin tüketimi de anlam kazanmaktadır. Dil ile eklenmiş bir “egemen söylem pratiği” ile kamusal alanın çeşitli alanlarında yaratılan “sahte realite” sunumları, kitleler arasında karşıt bir söylem pratiğinin yeğlenmesi durumunda zamanla geçerliliğini yitirmekte ve kitlelerde flulaşmış gri bir alan (apolitiksel alan) ortaya çıkabilmektedir. Karşıt bir bilinç eklemli söylemsel pratiklerinin toplumdaki görünürlüklerinin engellenmesinde/ kırılmaştırılmasında “sembolik seçkin sınıf” önemli bir aracı model olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sembolik seçkinler bazı kelime oyunlarını gerçekleştirerek iktidarların propagandalarına hizmet etmekte ve bu durum “*faillerin gizlenmesi, kolektif sözcük kullanımı, olumsuz tersleyici ifadeler*” vs biçimde görünür olmaktadır (Herman, 2004’den Akt: Mora, 2008: 17-18). Dahası bu seçkin gruplar “üniversiteler”, “laboratuvarlar”, “düşünce örgütleri”, “istihbarat teşkilatı”, “bürokrasi” gibi bilgi, gerçek ve görüşe özel erişime sahip kurumları da kontrol etmekte (Van Dijk, 2019: 389); meşrulaştırma ya da gayrimeşrulaştırma ölçütlerini kendi gerçekliklerine uygun propaganda güdüleri ekseninde şekillendirmektedirler. İran gibi etno-dinamik ölçütleri dini/değersel ölçüde işlerlik kazanan ve bu ölçüde bir kimliksel oluşum sergileyen bir toplumda sembolik seçkin sınıf ağırlıklı olarak “*kolektif ağırlıklı söylem pratiklerini*” sergilemektedir. Kolektif söylem stratejileri yaratılırken rejimin pratikleri meşruluk ekseninde işlenirken, ötekiler ise sürekli olarak yinelenmekte ve ötekiye ilişkin tonlamının boyutları “gayrimeşruluk” pratik edinimler üzerinden genişletilmektedir (Amerikaninsesi.org, 2014, Radiofarda, 2017). Nitekim “meşrulaştırma” ideolojilerin temel sosyal işlevlerinden biri olduğu (Van Dijk, 1998: 255) kadar “gayrimeşrulaştırma stratejisi ise” gücü ve hâkimiyeti gerektirmekte, gücün suiistimal edilmesini içermektedir (Van Dijk, 2019:389).

Kamusal söylemler, gücün toplumsal olarak yeniden üretiminin bir aracıdır. Örneğin, siyasetçiler siyasal güçlerini kamusal söylem yoluyla da uygulayabilirler ve bu tür kamusal söylemler ile siyasal güçlerini onaylarlar, siyasal güçlerini yeniden üretirler (Van Dijk, 2006: 362). Kamusal söylemler ile gücün toplumsal olarak yeniden üretilmesi ve şekillendirilmesinde “devletin bürokratik aygıtları” etkin olabileceği gibi, devletin yönetim pratikleri çerçevesinde şekillenen dini yöneticiler/kurumlar da süreçte etkinlik kazanabilirler. Hangi aygıtın nerede/ne zaman/ ne şekilde ve kimlerle işlerlik kazanacağı ise, iktidarın politik aksiyonları çerçevesinde şekil kazanmaktadır. Ayrıca kamusal söylemlerle iktidarın/rejimin politik aksiyonlarının bir meşruluk zeminde ilerleyebilmesi için yeni argümanlar yaratılmakta ve bu kamusal söylemler ile iç politika dizayn edilmektedir.

Politik söylemler ise; bir söylem türü olmakla birlikte genellikle politik çevrelerin çıkarları, bilişleri ve zihinsel yönelimleri çerçevesinde şekillendirilir. Bu nedenle, ideolojik kutuplaştırma, manipülasyon, failleri vurgulama edimini, iktidarı ve gücü meşrulaştırma/ doğallaştırma politik söylem stratejilerindedir. Van Dijk'e göre ise; politik söylem politika alanında ve politikacıların edimimleri ile ortaya konulan bütün söylem türlerini ifade eder. Bu doğrultuda politik söylemler yalnızca meclis konuşmaları ile sınırlandırılmaz. Politik söylemler toplumsal alanla ilişkilendirilen ve toplumsal ölçüde yapılandırılan bir söylem türüdür (Van Dijk, 2019: 297).

Ulusal literatürde doğrudan İranlı mollaların söylemleri üzerine gerçekleştirilen bir araştırma mevcut olmamakla birlikte İran özelinde eleştirel bir değerlendirme çerçevesinde oluşturulmuş söylem odaklı çalışmalara rastlamak mümkündür. Bu çalışmalar arasında Yeşiltaş'ın (2014), "İran'ın Nükleer Söylem Siyasetini Anlamak: Eleştirel Bir Değerlendirme" adlı çalışması, Kalaycı'nın (2019), "İran Dış Politikasında Söylem ile Eylem Uyumsuzluğu: Çeçenistan ve Dağlık Karabağ Örnekleri" adlı çalışması, Tiryaki ve Balkan (2014); "İran Mitolojisinin İslam Devrimindeki Rolü & Humeyni ve Şah'ın Söylemlerinin Analizi" adlı çalışması ön plana çıkmaktadır. Yeşiltaş çalışmasında İran'ın nükleer politikasında devlet kimliğinin söylem bağlamı içerisinde nasıl ele alındığını irdelemiş, nükleer çalışmalara yönelik olarak farklı dönemlerde farklı söylemsel gerçekliklerin üretildiği sonucuna ulaşmıştır (Yeşiltaş, 2014). Tiryaki ve Balkan ise çalışmasında İran mitolojisinin İran devrim sürecindeki önemini ortaya koyarak, Humeyni ve Şah'ın söylemlerini İran'ın mitolojik ölçütleri çerçevesinde değerlendirmişlerdir (Tiryaki ve Balkan, 2014). Uluslararası literatürde ise doğrudan İranlı mollaları ele alan çalışmaların kısıtlı olmasının yanında politikacıların konuşmaları(söylemleri) üzerine gerçekleştirilen eleştirel ölçekli çalışmalar oldukça fazladır. Örneğin Khawaldeh ve Hatab (2018) Kral 2. Abdullah'ın terörle mücadele konusundaki ideolojik yönelimlerinin tespiti amacı ile politik konuşmalarını eleştirel söylem analizi yöntemi ile sorgulamışlardır. Sosyo- bilişsel bir yaklaşım çerçevesinde ele alınan araştırmada Kral'ın terörle mücadele konusundaki ideolojik yönelimlerinin tespitine yönelik mikro ölçekte bir analiz gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada İran'daki mevcut rejimin "ideolojik/değersel katalizörü" işlevini yerine getiren ve rejimin "dinamik/başat bir aktörü" olarak kamusal alanlarda yaygın bir görünüme sahip olan İranlı mollaların/dini aktörlerin ([iranintl](#), 2017) , "egemen dili" kullanma ölçütleri, bilişsel yönelimleri ve biçimleri ele alınmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda çalışmamız Ayetullah'ların ortaya koydukları politik söylemlerin ideolojik boyutlarının tespitine yönelik mikro yapı üzerinden gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Araştırma; İran'da politik söylemlerini yoğun bir şekilde "öteki ve çatışma" odaklı sergileyen mollalar (dini yetkililer) ile sınırlandırılmış olup eleştirel söylem analizi yöntemini kullanarak araştırma kapsamında cevabını aradığımız sorular şunlardır:

- Mollaların (dini yetkililerin) rejimin ürettiği söylemsel gerçeklikler (ideolojik yönelimli) ile kendilerinin ürettikleri söylemsel gerçeklikler (ideolojik yönelimli) arasında benzerlikler/farklılıklar var mıdır? Bu gerçeklikleri yeniden üretirken ortaya konulan kelime öbekleri rejimin politik ideolojisini yansıtıyor mu?
- Mollaların (dini yetkililerin) öteki olarak konumlandıkları "ülke- politik aktörler- siyasi liderleri" nasıl bir çerçeve ile sunmakta ve tanımlamaktadırlar? Sözdizimsel yapılar bu çerçevede nasıl oluşturulmuştur?
- Ortaya konulan söylemler ile kendilerini politik başat bir aktör olarak konumlandırmakta mıdır? Kendilerini politik bir aktör olarak sunuyorsa bunu hangi çerçeve ile tasarlamaktadırlar?

İran Mollalarına (Dini Yetkili) Kısa Bir Bakış

1979 Devrimi ile birlikte İran'ın üzerinde bir hâkimiyet kazanan "*İslami ideoloji*" ülkenin mevcut siyasal sistemi üzerinde dönüştürücü bir etki yaratmıştır. İran'da hâkimiyet süren 2500 yıllık monarşi yıkılmış ve bu kurumların yerine "*şeriat dayalı*" olarak biçimlenen yeni kurumsal yapılar getirilmiştir. Devrimle birlikte görünür olan "*Velayet-i Fakih doktrini*" ve idealizm felsefesi ile yeni bir şekil alan "*Jakobenist İslamcılık*" birçok siyasi akımı sistemin dışına itmiştir. İslam ideolojisinin farklı söylemleri de mevcut rejimin iktidarında sistemden uzaklaştırılmış ve Humeyni sonrasında yönetim erklerinde ve kadrolarında farklı hizipler görünür olmaya başlamıştır. Devrimle birlikte devrimin mevcut ruhuna uygun "*yenı pragmatist politikalar*" görünür olmaya başlamıştır (Sayın ve Çakıroğlu, 2019: 85).

Devrimsel hareket, Humeyni ve farklı dini otoriteler tarafından camilerde içselleştirilen ve aktarılan "*İran geleneği, köktencilik, kökten dincilik ve liberalizm*" ölçekli fikirler/görüşler çerçevesinde şekillendirilmiş (Mavrelli, 2019: 13) ve bu süreçte İranlı dini otoriteler kendilerine uygun bir ortam hazırlamışlardır. Khalaji (2009) üzerinde durduğu gibi, 1979 İran devrimi ile birlikte, mevcut otorite

(rejim) kendisini dini işler konusunda resmi ve tek otorite olarak konumlandırmaya başlamıştır. Mevcut rejim, *ekonomik-dini* ölçekli kuruluşların yönetimleri üzerinde bir tekel alanı inşa etmekle kalmamış, aynı zamanda geleneksel olarak devletin yetki alanı dışında kalan “*Şii ritüellerin*” yönetim içerisinde (*devletin kritik birimlerinde*) sağlam bir zeminde yer almasını arzu etmiştir

Humeyni ayrıca dini liderlik altında (camilerin kontrolünü/stratejik birimleri) merkezileştirerek hem iç hem de dış politikada devletin genel stratejik duruşuna yönelik “*kendi emprimatürünü*” uygulama fırsatını yakalamıştır. Humeyni'nin İslam Cumhuriyeti vizyonunu gerçekleştirmesine yardımcı olan devrimci din adamları, kısa süre sonra dini nüfuzunu hükümetin ve toplumun kritik alanlarına yansıtan güçlü gruplar haline gelmişlerdir (Thaler, vd; 2010: 54). Devrim sürecinde etkin bir görünüme sahip olan belirli gruplar, Şah'ın uyguladığı reformların dini engelleyici bir özellik taşıdığını ve bu doğrultuda Şah'ın dini ayaklar altına aldığı iddiasında bulunmuşlar, halkın İslam ve İslami bir devrim amacına yönelik dönemin rejimine karşı harekete geçtiğini vurgulayarak (Rıgıderakhshan ve Özkan, 2021: 90) “İslami bir jargon” kullanarak tehlike algısı söylemlerle biçimlendirilmiştir. Bu güçlü gruplar arasında yer alan ulema sınıfı da yeni siyasal ve toplumsal yapının ideolojik taşıyıcıları olarak eklenmiştir.

Ruhban sınıfı günümüzde İran siyasetinde de güçlü pozisyonunu korumaktadır. Bu ruhban ekolünün önde gelen okullarından birisi de “*Hakkani ruhban okuludur*”. Hakkani kompleksi; İran'da pek çok alanda etkili olan bir kompleks olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kompleksin önde gelen isimlerinden birisi de Ayatollah Mohammad Taqi-Mesbah-Yazdi¹'idi. Bu gruba ait kurumlar arasında “Qom İlahiyat Fakültesi Öğretmenleri Topluluğu” ve “İmam Humeyni Eğitim ve Araştırma Enstitüsü” yer almaktadır.

İran siyasetinde etkin konumlarından ötürü, İranlı politikacılar tarafından benimsenen bu ekol; Ahmedinejat'ın Cumhurbaşkanlığı sürecinde de aktif bir rol üstlenmiştir. (Samii, 2005). Bu ekolün önemli temsilcisi Ayatollah Mohammad Taqi-Mesbah-Yazdi İran'da Cumhurbaşkanlığı görevini yürütmüş olan Ahmedinejat'ın dini otorite kaynağı olarak bilinmektedir (Zimmt, 2021). Ayatollah Mohammad Taqi-Mesbah-Yazdi İran'daki bazı “paramiliter örgütlerle de doğrudan ilişki içerisindeydi (Besic, İran Devrim Muhafızları ve Ansari Hizbullah vs.) ve bu dinamikler içinde etkin bir konumuna sahiptir (Duheume, 2018).

Ansari-i Hizbullah ve diğer paramiliter organizasyonlar, “ideolojik statükonun” korunması” ve “*hegemonik alanın*” diri tutulmasına yönelik söylemleri kurgulamakta ve rejimin ürettiği politik aksiyonları dini eksenli “popülist bir söylem” ile şekillendirmektedir.

Bu tür paramiliter ölçekli örgütler siyasal İslam ideolojisi ile eklenmiş bir şekilde İran'da dini otoritelerle temas halindedir. Bu tür örgütsel oluşumlar; molla sisteminin ürettiği ideolojik altyapı ile paralel ölçüde hareket etmekte ve birbirinden beslenmektedir (old. interpress. az, 2015). İran İslam Cumhuriyetinde sistemin meşru bir dinamik kazanmasında önemli bir rol oynayan Mollalar, mevcut rejimin ve İslami Cumhuriyet'in *egemen düşünce pratiklerinin* meşru bir zeminde işlerlik kazanmasında baskın bir görünüme sahiptirler. Mollalar; sosyal/ kültürel alan içerisinde ideolojileri yeniden kurgulamakta, egemen söylem pratikleri ile sistemi domine etmekte ve egemen sistemin *ideolojik ve değersel tahakküm* alanlarına şekil vermektedir. Bu tür *siyasal ümmetçilik* kimliğini öne çıkaran molla ve benzeri sistemik yapılar; söylemlerinde ağırlıklı olarak ikili karşıtlıkları ön planda tutmakta, öteki olarak kurgulanan temsiller düşman odağına yerleştirilerek çürütülmektedir.

Genel olarak, İranlı mollalar; Batı ile ilişkilerde ılımlı bir dış politikayı benimsememekte ve geniş tabanlı politik aksiyonlara karşı durmaktadırlar. Bu durum onların söylemlerinde “*çatışma odaklı*” ve bir o kadar da “saldırgan” bir söylem dinamizmini diri tutmaktadır. Ümmetçi bir politik söylemde olumsuzlamaya maruz kalanlar “marjinal ve düşman” bir söylem odağı ile kurgulanmakta ve bu düşman bir tehdit portresine yerleştirilmektedir. Bu tehdit çerçeveli söylemler ile rejimin gerçekliğine vurgu yapılmakta ve rejime biçilen rol sürekli olarak tekrarlanmaktadır.

İranlı mollaları “rejimsel itibar sağlayıcıları” olarak değerlendirmek yanıltıcı olmamakla birlikte Humeyni'nin siyasal doktrinlerinin “motivasyonel taşıyıcıları” olarak İran'ın politik aksiyonlarının gerçekleştirildiği her alanda varlıklarını görünürdür (Beeri, 2020). 1979 İran anayasası da İranlı mollaların “siyasal- ümmetçi” kimliğe eklenmiş söylemlerinin görünür olmasına olanak sağlayan temel

¹ Ayetullah Mesbah-Yazdi (1935-2021). Mesihçilikle bağlantılı, hem iç hem de dış ilişkilerdeki radikal görüşleriyle tanınan Şii bir grup olan Jamkaran'ın ruhani lideridir.

argümanlardan birisidir. Örneğin İran Anayasası (md.11) “İslami birlik- İslam birliği”, (md.152) tüm “müslümanların korunması” (Pan- İslamizm) vurgusu yapmaktadır (Shahvar, 2019: 54).

Kamusal alanlarda da etkin bir hareket alanı yakalayan mollalar, mevcut rejimin politik ve ideolojik sesi olmaya devam etmektedir. Bu alanlarda söylemsel gerçeklikler yeniden kurgulanmakta ve süreç bir “propaganda odağına” taşınmaktadır.

İranlı Din Âlimleri (Mollaların) Çoklu “Gerçeklik” Üretim Alanları

Araştırma kapsamı içerisinde ele alınan mollaların farklı zaman dilimi içerisinde ortaya koydukları kamusal etkinlik durumları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Ayrıca farklı zamanlardaki politik söylemlerinin varlığı da tablo içerisinde sorgulanmıştır. Bu doğrultuda mollaların, farklı zaman aralıklarında da politik söylemlerini değersel/dini ölçekli yeğleme içerisine girdikleri açıkça gözlenmiştir. Bu söylemlerden bazıları şunlardır: “İran Devrimi”, “İslami ve Devrimci Öğretiler”. Devrimci Savaş”

Aktörler (Dini Âlimler)	İnternet Kaynakçası	Kamusal Görünürlük Alanı	Politik Söylem Mevcudiyeti
Ayetullah Lotfollah Dejkam	http://nahad.sums.ac.ir/news.aspx?id=5379# 	Üniversite/ Eğitim Kurumu/ Sempozyum/ Konferans	İçerik Kısıtlı
Ayetullah Lotfollah Dejkam	http://emamat-jomeh.ir/gallery/ - الله-آیت-ب-آزاد د دخ-ترجید-یر-سد-تان-از-دژ-ک-ام 	Üniversite/ Eğitim Kurumu/ Sempozyum/ Konferans	İçerik Kısıtlı
Tahran Cuma Namazı Vaizi Ahmad Khatami	https://iranintl.com/در-خاتمی-احمد/مد-یا-ست-ا-سیرا-یل-،-«دی-وان-گی»-صورت-ذ-با-ود-را-حد-ی-فا-و-ا-وی-و-8C%80%8E%2% ل-ک-ذ-ی-ج-8C%80%8E%2% می 	Üniversite/ Eğitim Kurumu/ Sempozyum/ Konferans	(Görölmüştür)
Ayatollah Mohammad Hassan Akhbari (Dünya Ehli Beyt Meclisi Genel Sekreteri)-2015	https://iranpress.com/tag/8434 	Sivil Toplum Örgütleri (Dini, Eğitim, Kültürel Kuruluşlar)	(Görölmüştür)
Ayetullah Lotfollah Dejkam (2009)	http://www.hafezkhavar.ir/news/21266/ -دی-دار-رد-یس-می-مجد-الا-سلام-حجیت-دژ-ک-ام-الله-آیت-ک-شور-ا-سلامی-ذ-یل-یغایت-سازمان 	Sivil Toplum Örgütleri (Dini, Eğitim, Kültürel Kuruluşlar) <i>İslami Propaganda Teşkilatı.</i>	İçerik Kısıtlı

kurgulanmadığının tespiti sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bunu yaparken rejimin politik aktörlerinin söylemleri ile mollaların söylemleri arasında paralelliğin mevcut olup olmadığı, söylemlerde hangi ideolojik ve değersel yük söylemlerinin ağırlıklı olarak kullanıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Memri TV üzerinden ulaşılan 5 içerikle sınırlandırılmıştır. Araştırma kapsamında ele alınan İranlı din âlimleri “Mohammed Hassan Aboutorabi Fard”, “Nadir Hosseini”, “Ayatollah Ahmad Alamolhoda”, “Ayatollah Mohammad Hassan Akhtari”, “Ayatollah Lotfollah Dezhkam”dır. Araştırmamızı mevcut 5 molla ile sınırlandırmamızın nedeni; bu aktörlerin kamusal etkinlik oranlarının yüksek olması ve rejimin asimetrisine yönelik politik dil kullanma yoğunluklarıdır. Araştırmamızın problemleri tarafı ise; örneklem içerisinde yer alan 5 molla'nın evrenin ne kadarını oluşturduğunun öngörülemezidir. Kabul edilmelidir ki; İran gibi kapalı bir sistemik yapının izlenmesi bazı güçlükleri de beraberinde getirmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi çerçevesinde ele alınmıştır. Ayrıca sosyo-bilişsel yaklaşımın etkinliği açısından mikro yapı ve ideolojik kare stratejisi ön planda tutulmuştur. Sosyo-bilişsel yaklaşım sosyal olayların ve durumların şekillendirilmesinde bilişsel temsilleri ön plana çıkarmakta ve araştırmacıya yeni bir okuma alanı açmaktadır. Bu doğrultuda mikro ölçekte ele alınan kelime seçimlerinden, vurgulama tonlarından, sözdizimsel yapılardan konuşmacının politik ve ideolojik hedefleri öngörülebilir. Dilin taşıdığı çeşitli gizli gündemleri anlamak için, eleştirel söylem analizi en iyi analitik araçları sunmaktadır.

Eleştirel söylem analizi sosyal bilimlerde ortaya çıkan '*eleştirel psikoloji*', '*eleştirel sosyal politika*' ve '*eleştirel antropoloji*' gibi diğer eleştirel “paradigmaların” “teorilerin” ve “disiplinlerin” gelişimi ile ortaya çıkmıştır (Billig, 2003: 37). Eleştirel söylem analizi, toplumdaki egemen/iktidar dilini anlamak amacıyla söylemi sosyal bir pratik alanı olarak inceler ve toplumdaki baskın güçlerin sözlü veya yazılı dil aracılığıyla çıkarlarını destekleyen gerçeklik versiyonlarının yaratılma yollarını ortaya çıkarmaya çalışır (Lombardi, 2018: 17). Bir dil terimi olan söylev analizi, konuşma dilinin çalışılması olarak tanımlanabilir. Bununla beraber, sosyal araştırmacılara göre söylevin ilginç yönü sadece söylenen ya da kullanılan kelimeden ziyade, söylev üzerinden inşa edilen sosyal yapı ve mana ile ilişkili olmasıdır (Berg ve Lune, 2015: 395).

Eleştirel söylem çözümlemesi, söylem yapılarını bir bütün olarak betimlemekten ziyade, onları sosyal etkileşim ve özellikle de sosyal yapıların nitelikleri açısından açıklamaya çalışmakta, sosyal problemlerin empirik açıdan çözümlenmesinde çok disiplinlilik (Özer, 2015: 202) esasına dayalı olarak gerçekleştirilmektedir. Muhafız bir araştırma türü olarak eleştirel söylem analizi; sosyal eşitsizliği anlamak, ortaya çıkarmak ve buna karşı direnmek için açık bir pozisyon almakta (Van Dijk, 2008: 85) özellikle de "*tahakküm biçimleri*", "*sosyal eşitsizlik*" ve "*gücün kötüye kullanımının*" söylemsel yeniden üretimiyle ilgilenmektedir (Van Dijk, 2005: 87).

Eleştirel söylem analizi, metni sadece kendi çerçevesi içerisinde incelemeyi, onu bir sosyo politik güç kaynağı olarak ele alan ve kullanan egemen sınıfın, statükonun, kendi çıkarlarını, fikirlerini ve bunlarla beslenen “adaletsizlikleri”, “haksızlıkları”, “dışlamaları” içerisinde bulunduran bir araç olarak kullanımını ortaya çıkarmaya çalışır. Bu yolla da eleştirel söylem analizi, “ona karşı çıkma”, “direnme” ve “onu düzeltme” görevini benimseyen eleştirel bir tavrın ifadesidir (Van Dijk, 1977, 1985; Çakır, 2020: 83). Eleştirel söylem çalışmaları, dil kullanımının betimlenmesi ile yetinmemekte, söylemin güç, iktidar ve ideoloji ekseninde nasıl şekillendirildiğini ve toplumsal kimlik, toplumsal ilişkiler, bilgi ve inanç düzlemlerinin yaratılmasında nasıl bir etkide bulunduğunu göstermektedir. Egemen değerler dile ve söyleme şekil vermekte ve bunlara yön vermektedir. Bu amaçla toplumun *inançları, kültürü ve davranış* hem dönüştürülebilir hem de yönlendirilebilir. (Kocaman, 2009'dan Akt: Özer, 2019: 163).

Güçlü ve ekonomik bir sistem olan iktidarlar söylemlerin üretilmesinde merkezi bir rol oynamaktadır. Söylem analizi ile iktidarların *politik, kültürel, ekonomik ve sosyal* pozisyonu ortaya çıkarılabilmekte, iktidarın toplum üzerinde yaratmak istediği temel aksiyonlarının önceden öngörüsünü sağlanabilmektedir. Bu görünürlüklerin ortaya çıkarılması, haber söylemi içerisinde gizli/anlamaların tespiti ve her bir söylem karakterinin örtülü anlamlarının ortaya çıkarılması ile gerçekleşmektedir. Yani söylem analizi bireylere “stratejik bir okuma” imkânı sunmaktadır (Görgülü, 2020: 144). Eleştirel söylem analizi, farklı sosyal yapılardaki söylem ile sosyal ve kültürel gelişmelerin arasındaki ilişkilerin ampirik olarak irdelenmesine olanak sağlayan teoriler ve metodlar sunmaktadır. Söylemsel pratikler, sosyal kimlikler ve sosyal ilişkileri de kapsayan sosyal dünyanın inşa sürecinde katkıda bulunan önem bir sosyal

pratik olarak değerlendirilmektedir. Temsili pratikler yolu ile belirli bir konudaki anlamlı bilgilerin üretildiği söylemler yaratılarak bazı ifade ve tasvirlerin diğerlerinden daha fazla önem taşıdığı alan yaratılmış olur (Campbell, 1992'den Akt: Düzgüt, 2011: 55).

Söylem- Tarihsel yaklaşımının (*Discourse- Historical Analysis*) kurucu figürleri arasında yer alan Ruth Wodak, eleştirel söylem teorisyenleri arasındadır. Söylem- tarihsel yaklaşımı eleştirel söylem çözümlemesi içerisinde yer alan politik aksiyonların dil edinimli bir pratikle, “sosyal”, “kültürel”, “ekonomik” ve “tarihsel” bağlamları ile çözümlendiği bir yaklaşımdır. Buna ek olarak yaklaşımın ana hedeflerinden biri, belirli bir konuya ilişkin çok sayıda türü ve söylemi, bu konunun tarihsel boyutuyla birleştirilmesi ve ilişki boyutlarının ortaya çıkarılmasıdır.

Söylem-tarihsel yaklaşım, yaklaşımlar arasında dilbilimsel yönelimi ağır basan yaklaşımlardan birisidir. Türler, söylemler ve metinler arasında ilişki kurarak söylem kuramını geliştirmeye çalışmaktadır. Söylem- tarihsel yaklaşımı eleştirel kuramlar çerçevesinde yer almakla birlikte bu yaklaşımın içeriğini tarihsellik oluşturmaktadır. Dilbilimsel modelleri Wodak kendi söylem modeline yerleştirmeye çalışmaktadır (Çakmak ve Bilişli, 2019: 111). Eleştirel söylem analizleri içerisinde yerini almış olan söylem- tarihsel yaklaşımı ile politik söylevlerin manipülatif doğasının ve bu söylevlerin konuşmalarda yansıyan kimliğinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Eleştirel söylem analizi, sosyal pratiklerin diğer unsurları olan “dili”, “görsel imgeleri”, “müziği” ve “sembollerini” bir araya getiren yazılı metinlerin, sözlü etkileşimin, çoklu göstergesel metinlerinin metinsel analizi ile ilgilenmektedir (Wodak and Richardson, 2013: 7). Eleştirel söylem analizi, yazılı ve sözlü söylemi, dil kullanıcılarının kimlik oluşturmalarını sürece dahil ederek çeşitli eylemlerde bulunan bir sosyal uygulama biçimi olarak algılamaktadır (Fairclough and Wodak, 1997).

Wodak eleştirel söylemsel analizini; sosyal problemler üzerine odaklanan disiplinler arası, kendi bağlamsal ölçütleri ile anlaşılabilen, söylemin içindeki güç kavramını ortaya koyan, söylemin tarihsel bağlamlarını da sürece dâhil eden ve metin ile sosyal koşullar arasında yorumlayıcı, açıklayıcı ve sistematik bir görünümde olan yaklaşım olarak ele almaktadır (Andersen, 2003'den Akt: Çakmak ve Bilişli, 2019: 105). Başka bir deyişle, eleştirel söylem analizleri, dil ile ifade edilen, oluşturulan, meşrulaştırılan sosyal eşitsizlikleri araştırmayı amaçlamaktadır (Weiss and Wodak, 2003: 15). Wodak ve Meyer (2009;’dan Akt: Khan, Adnan vd; 2021: 4), ise ulusal kimliğin söylemsel oluşumunda dilin nasıl bir rol oynadığını araştırmak için makro söylem stratejilerini belirlemişlerdir. Bu stratejiler, “yapıcı stratejiler”, “sürdürme stratejileri” ve “yıkıcı stratejileridir”.

- *Yapıcı Söylem Stratejiler:* özdeşleşme, birlik, dayanışma ve farklılıkları vurgulama gibi kavramların teşviki kullanılarak ulusal bir kimlik oluşturmak için söylemde kullanılır.
- *Sürdürme Söylem Stratejiler:* Süreklilik stratejisi, dış gruptaki insanların tehdidi altında olan mevcut bir sosyal veya ulusal kimlik biçimini yeniden üretmek veya sürdürmek için kullanılır. Böyle bir stratejinin amacı, grup içi kişilerin kimliğini desteklemek, korumak ve korumaktır.
- *Yıkıcı Söylem Stratejiler:* Mevcut bir ulusal kimlik biçiminin parçalarının tamamını kötülemek için kullanılır. Yıkıcı söylem stratejileri ile öteki üzerinden yürüyen bir gayrimeşrulaştırma alanı yaratılmaktadır.

Fairclough söylem analizini birbiri ile doğrudan ilişkili olarak üç boyut (metin, söylemsel pratikler ve toplumsal pratikler) çerçevesinde ele almaktadır. Onun ortaya koyduğu bu modellemeye göre; söylem analizi sosyal değişimler, dilbilim ve politika süreçlerini de içerisine alan çok yönlü bir okuma esasına dayalı bütünleştirici bir çerçeve ile sunulmaktadır. Dili sosyal bir pratik olarak gören Fairclough söylem-eylem biçimleri ve söylem ile sosyal yapılar arasındaki karşılıklı/ etkileşimli bir ilişkiyi ortaya çıkarmaya çalışmış ve söyleme çok yönlü bir edinim olarak bakmıştır. Ona göre söylem pratikleri; metnin üretimi, dağıtımı ve tüketimini kapsamaktadır (Fairclough, 1992: 73, Fairclough, 1995: 97-98). Başka bir ifade ile söylem pratikleri; bireyler tarafından oluşturulan günlük rutinsel pratiklere tutarlılık kazandırmak için kullanılan söylem unsurları olmakla birlikte, rutine sokulan bu pratiklerin yörüngesini dili kendi hegemonik alanı içerisinde özümseyen iktidarlar (güçlü sistemler) belirlemektedir. Sosyokültürel pratikler ise; dil, ideoloji, hegemonya arasındaki ilişkiler bütünü oluşturur. Sosyokültürel pratikler bireylere ne şekilde hareket edeceklerini ve nasıl düşüncelerini gerektiğine yönelik rehberlik eden dil edinimli pratiklerdir.

Fairclough ve Wodak (1997) eleştirel söylem çözümlemesinin temel ilkelerini şu şekilde özetlemektedir: (Akt: Van Dijk, 2008: 86)

1. Eleştirel söylem analizi sosyal problemleri ele almaktadır.
2. Güç ilişkileri söylemseldir.

3. Söylem toplumu ve kültürü oluşturmaktadır.
4. Söylem tarihseldir.
5. Söylemin ideolojik bir işlevi vardır.
6. Metin ve toplum arasındaki bağ, dolaylıdır.
7. Söylem analizi yorumlayıcı ve açıklayıcıdır.
8. Söylem toplumsal eylemin bir şeklidir.

Van Dijk (1998: 267) söylemlerin ideolojik ölçüde yeniden üretilmesi noktasında “ideolojik kare” iletişim stratejisinin işlerlik kazandığını belirtmektedir. Bu ideolojik iletişim stratejisinin işlenmesinde;

1. Biz hakkında olumlu bilgilerin belirtilmesi/vurgulanması
2. Onlar hakkındaki olumsuz bilgilerin belirtilmesi/vurgulanması
3. Onlar hakkındaki olumlu bilgilerin gizlenmesi/örtükleştirilmesi
4. Biz hakkındaki olumsuz bilgilerin gizlenmesi/örtükleştirilmesi ön planda tutulmaktadır.

Bu ideolojik iletişim stratejisine göre “biz ve onlar” üzerinden bir kutuplaştırma yönelimleri yaratılmaktadır. Bağlam dinamiklerinin oluşturulmasında “kendi” olumlu bir çerçeveye indirgenirken, “öteki” ise olumsuz bir çerçeve içerisine yerleştirilip çürütülmektedir. Devran’ın üzerinde durduğu gibi söylem içeriğinde biz konumlandırılırken “*yüceltme*” “öteki” kurgulanırken ise doğrudan/dolaylı olarak imalı saldırılarla eleştiri getirilmekte kimi durumlarda ise öteki görmezden gelinmektedir. “Biz” doğru iken, yanlışı “ötekiler” yapmaktadır (Devran, 2018: 10). Van Dijk’in eleştirel söylem analizinde “*imgeler, tonlama tutarlılık*” “*söz dizimi*”, “*ön varsayım*” “*metaforlar*” “*uslamlama*” stratejileri ile ideoloji ve söylem bağlamları ortaya çıkarılabilir (Sancar, 2008’den Akt: Sezer, 2011: 89). Bu tür araçlar toplumda belirli bir bilgi, inanç, tutum ve ideolojik yönelim açısından güçlü bir etki yarattığından, eleştirel söylem analizi mikro yapı üzerinden de ele alınabilir. Özellikle politik söylemlerin ideolojik yönelimlerinin sosyo- bilişsel açıdan değerlendirilmesi sürecinde bu araçlar araştırmacılara bir ön varsayım sunmaktadır. Söylemlerin mikro ölçekte çözümlenmesinde söylemin dilsel edinim pratikleri üzerinde durulmaktadır. Mikro çerçevede bir söylemin irdelemesinde “*cümle ve kelime yapıları*”, “*tonlamalar*”, “*sözcük seçimleri*”, “*sözcüklerle kurulan bağlamsal ilişkiler*” ve “*retoriksel unsurlar*” önemli birer bileşendir. Van Dijk (2011: 394) İdeolojik söylem çözümlenmesini sosyo- bilişsel temsillerin altında yatan ifade edinimlerini ortaya çıkarmak olarak tanımlamaktadır. Söylemin ideolojik düzeyi, kimlikleri, amaçları eylemleri, norm ve değerleri yeniden üretmekte ve onların izlerini taşımaktadır (Van Dijk, 2011’den Akt: Şen, 2015: 169). Van Dijk (1993), ideolojinin söylem ve toplum arasında aracılık eden bilişsel bir yapı gerektirdiğine inanan ESA’na ideolojik bir çerçeve önermiştir. İnsanlar zihinsel temsilleri ve sosyokültürel inançları doğrultusunda söylem üretirler. İdeoloji, dilsel yapıların, sözcüksel terimlerin, sözdizimsel yapıların ve retorik figürlerin kullanılması yoluyla söylemde uygulanabilir (...)

Bulguların İncelenmesi

“Mohammed Hassan Aboutorabi Fard’ın Kanal 1² de Yayınlanan Cuma Hutbesindeki Söylemleri” (06.11.2020)

(Memri, 2020)

...“Amerika’da gelecek hükümetin kim olduğu önemli değildir. İslam ve İran ulusunun kırk yıllık kararlığını ve direnişini öğrenmek zorunda kalacaklar. Batının yol haritası özellikle Güneybatı

² Kanal 1 (İrib): 1958 yılında yayın hayatına başlamıştır. Kanal 1 TV Farsça dilinde hizmet veren sosyo- politik içerikli bir kanaldır.

Asya'da değişmek zorundadır. Bu bölgenin geleceğinde Siyonist rejime yer yoktur. Bu bölgenin geleceği, bu bölgenin milletlerine aittir. Batı bölge uluslarına ve onların kararlı iradelerine saygı duymalıdır"(memri.org).

Mohammed Hassan Aboutorabi konuşmasında "İslam ve İran ulusunun kırk yıllık kararlığı" ifadesi ile İran devrimine atıfta bulunmuş ve rejimin imajını yüceltmeye yönelik gizil bir söylem içeriğini ortaya çıkarmıştır. Söylemde "**biz ve ötekiler**" üzerine ikili karşıtlıklar ortaya konulmuştur. Kırk yıllık kararlılık ifadesi, mücadeleye biçilen bir rol olmakla birlikte bu **sözdizimsel yapı** kendini ve İslam uluslarını **olumlu bir öz temsil çerçevesine** yerleştirme amacını taşımaktadır. Biz (İran ve İslam ulusları), ötekiler ise Batı ve Siyonistler olarak çerçevelenmiştir. Bu söylem biçimi **Van Dijk'in ideolojik kare stratejisi** ile örtüşmektedir. Lakin "Siyonist rejime yer yoktur" söylemi İsrail'e biçilmiş bir söylem edinimidir. Bu sözcük seçimi İsrail'i ötekileştirme ve pratiksel edinimlerini çürütme amacı doğrultusunda kullanılmıştır. Yani İsrail "**olumsuzlamaya**" maruz bırakılmıştır. Ayrıca direniş kelimesinin kullanım mantığı da açıkça görülmüştür. "Direniş kelimesi" İslam uluslarının emperyalist devletlere karşı kullandıkları önemli bir kavramsal enstrüman olmakla birlikte(Lübnan Hizbullahı, Filistin Hamas gibi) politik söylemlere yön veren önemli bir sistemik söylem biçimidir. Suçlayıcı ifadeler aktörden eyleme doğru şekillendirilmiş ve bu doğrultuda "**gayrimesrulaştırma**" edinimi görünür kılınmıştır. "Bu bölgenin geleceğinin bu milletlere ait olduğu" söylemi ile mücadeleye bir "gereklilik /meşruluk" anlamı katılmış ve üstü kapalı bir şekilde bu tehdit ABD ve İsrail yönelimli olarak sunulmuştur. "**Siyonistler ve Batının bölgesel barışın önünde bir engel teşkil ettiği**" söylemlerle ortaya konulmuş ve bu doğrultuda tasarlanmıştır. Düşmanlaştırma ve ikili karşıtlıklar üzerinde kendi tabanları üzerinde "**birleştirme stratejisine**" yönelik söylemler kurgulanmıştır. Söylem de düşmanlaştırmada **çatışma tonlamaları** geniş ve sert bir ölçüde ele alınmıştır. Kullanılan dil edinimi içerisinde failler "özel bir odak alanı" ile ortaya konulmuş ve faillerin isimleri açıkça ortaya çıkarılmıştır. Failler aktif cümle yapıları ile problemlerin sorumluları olarak temsil edilmiş ve negatif ölçüde sorumlulukları arttırılmaya çalışılmıştır. Bu failler ABD ve İsrail'dir. ABD ve İsrail "kötü/ bölgesel barışı tehdit eden" olarak negatif ölçüde sunulurken, İran ve İslam ulusları ise; "mücadele ve kararlılık içerisinde olan, iradelerine ipotek koydurmayacak ölçüde iradeye sahip olanlar" olarak **bilişsel bir temsil alanı** oluşturmaya yönelik kurgulanmıştır. "Bu bölgenin geleceğinde Siyonist rejime yer yoktur" ifadesi "**ön varsayımaya dayalı manipülatif bir söylem odağını**" ortaya çıkarmıştır. Bu ve buna benzer "**manipülatif söylem dizgeleri**", **rejimin egemen manipülatif dili** ile benzerlik göstermiş ve "rejimin söylemsel gerçeklikleri" yeniden inşa edilmiştir.³⁴ Zihinsel olarak, Batı, İsrail ve ABD aynı bağlam içerisinde "**ciddi bir tehdit unsuru olarak**" sunulmuştur. Ortaya konulan sözcüklerin "**çağrışımsal etkileri**" yüksektir. Bu çağrışımsal etkiler kelime tekrarları ile ortak semantik bağlamları ortaya koymaya yönelik gerçekleştirilmiştir. Örneğin (Batının yol haritası- Bu bölgenin geleceği- Bu bölgenin milletleri-Batı). Politik söylemlerde "**kendini gösterme**" odaklı sözcük seçimleri yoğun olarak işlenmiştir.

"Nassir Hosseini "Dena TV⁵"de" Sunulan Politik Söylemleri (18.12.2020)

(Memri, 2020)

...”Şimdiye kadar hiçbir Amerikan yönetimi [İran'a karşı] düşmanlığını ve ihanetini azaltmadı. [Onların] yönetimlerinin anlamalarını umut ediyoruz. Zavalı Trump o kadar çabaladı ki onun beli

³ ال عالم. (mişirE: 1202.10.02). مدد لمي-على-واجب-ال-ل-يط-الص-ي-ي-ال-ك-بان-ضد-ال-ك-فاح-دي-اق-ل/112877/news//kayhan.ir/ar/

⁴ ل-ام-رد-ي-سا-ك-ان-ان-ر-ام-ب-م-لا-ق-ع-ن-ذ-ن-و-ف-ل-ن-ال-ق-ض-ا-ية-ال-م-ل-ط-ة-س-ي-ي-ي/124650/news//kayhan.ir/ar/ Erişim Tarihi: (21.01.2021)

⁵ Dena TV (Yusij, İran): 1982 yılında faaliyete başlamıştır. 2004-2014 yılları arasında İRİB başkanı Zarghami'nin varlığı ile faaliyetlerini genişletmiştir. Dena TV rejim odaklı içerikler üreten bir haber portalıdır.

kırıldı. Trump yönetimi neden seçimleri kaybetti ya da en azından öyle görünüyor? Trump seçimleri İran halkına maksimum baskı uyguladığı için seçimleri kaybetmiştir. Bu durum yeni Amerikan yönetimine bir ders olsun. Güç kullanmak ve zorba gibi davranmak isterlerse, Trump ile aynı kaderi paylaşacaklardır (memri.org)."

İran dini lideri Ali Hamaney tarafından Yusij kentine Cuma namazı hatibi olarak atanan Nassir Hosseini (mehrnews, 2020) ABD'nin İran'a yönelik düşmanlığının sürekli görünür olduğunu ve bu durumun sadece Trump ile ilgili olmadığına ilişkin bir söylemsel anlam örüntüsünü ortaya koymuştur. Trump'ı "**zavallı**" olarak nitelendiren Nassir Hossein, Trump'ın başarısızlığının ardındaki nedeni ise Trump'ın İran'a yönelik uygulamış olduğu maksimum baskı olarak tasarlamış ve burada rejimin politik tutumuna yönelik bir "**onaylama söylem odağı**" yaratılmıştır. Söylemde ikna boyutunun güçlendirilmesi amacı ile "**nedensellik işlevi**" ortaya konulmuştur (*Trump'ın seçimleri kaybetmesi- İran'a baskı*). Bu baskı söylemi ile İran'a uygulanan ekonomik ambargolara yönelik olarak gizil bir söylem pratiği benimsenmiş olabilir. Kullanılan ifade ve söylem ediniminde bu durumla ilgili **bağlam sınırlarının** boyutları belirsizdir. O halde konuşmacı ideolojik bağlamların yönünün saptanmasında dinleyicilere bir bilişsel alan açmış olabilir (düşünme tercihlerine bağlı). Her türlü baskılara karşı İran'ın güçlü olduğuna ilişkin gizil bir anlam örüntüsünü ortaya konulmaya çalışılmış ve söylem stratejik olarak "**ulusal yüceltme**" ekseninde işlenmiştir. Ötekini (ABD) İran karşısında başarısız bir pozisyonda olarak tasarlamıştır. Nassir Hossein'in söylemleri ile İran rejiminin dinamik aktörlerinin söylemleri arasında mevcut bir paralellik gözlenmiş, "**rejimin söylemsel gerçeklikleri**" yeniden inşa edilmiştir⁶. İkili bir karşıt okuma/ söylem pratikleri geliştirilmiştir ABD zorba ve güç kullanan olarak konumlandırılırken, İran ise bu olanlara karşı direnen/güçlü anlamında gizil bir bağlam çerçevesinde konumlandırılmıştır. Bu söylem biçimi **Van Dijk'in ideolojik kare** stratejisine uygundur. Söylem içerisinde İran'daki mevcut "rejimin aksiyonlarına" yönelik yineleyici ifadeler kullanılmamış genel bir anlam örüntüsü ABD ölçeğinde "**olumsuzlama**" çerçevesinde sunulmuştur. Cümlelerin ele alınış biçimi aktif bir yapıdadır. Özne (ABD ve Trump yönetimi) doğrudan öteki durumunda olduğundan onun hakkında olumsuz zihinsel imajı ortaya koymak için bilinçli bir şekilde "**aktif çatı**" tercih edilmiştir. Yukarıdaki söylem yapısında "**düşük ideolojik ifadeler**" mevcutken ötekiye biçilen roller ise keskin bir şekilde görünürdür. Suçlayıcı ifadeler aktörden eyleme doğru gerçekleştirilmiş ve özne konumundaki ABD'nin etkisi kırılmaştırılmıştır. "**Olumsuz zihinsel temsiller**" mecazi bir anlatımla ortaya konulmuştur.

Ayetullah Ahmad Alamolhoda'nın Politik Söylemleri (20.09.2019)

(Memri, 2020)

Meşhed Cuma imamı Ayetullah Ahmad Alamolhoda'nın Cuma vaazları IRIB *Khorasan Razavi TV*⁷ 'de yayınlanmıştır.

⁶ <http://kayhan.ir/ar/news/121997/> قاله قائد الامام علي بن ابي طالب (Erişim Tarihi: 12.12.2020)

⁷ IRIB Khorasan Razavi TV: İran'ın Meşhed kentinde Farsça dilinde yayın yapan bir Tv kanalıdır. Ağırıklık olarak rejimin ana akım medyası içerisinde yer almakta ve rejimin politik aktörlerini yoğun olarak haber içeriklerine yerleştirmektedir. TV ağırıklık olarak haber ve dini programları İran'ı ilgilendiren ölçüde şekillendirilmekte ve bu doğrultuda içerik üretiminde bulunmaktadır.

..” PMU, Hizbullah, Ensar-i Hizbullah, Hamas, İslami Cihad, Hepsi İran'dır; İsrail'i Yarım Günde Yok Edebiliriz. Bugünün İran'ı sadece İran değil. Coğrafi sınırlarla sınırlı değildir. Bugün Irak'taki PYB İran'dır. Lübnan'daki Hizbullah İran'dır. Yemen'deki Ensar-i Hizbullah İran'dır. Suriye'deki ulusal cephe İran'dır. Filistin'deki İslami Cihat ve Hamas İran'dır. Hepsi İran oldu. İran artık sadece biz değiliz. Direniş mensubu [Nasrallah], bölgedeki direnişin bir imamı olduğunu ve bu imamın İran İslam Devrimi'nin şerefli lideri olduğunu açıkladı. Bugün İran bölgenin direnişidir. Bu bizim sınırlarımızı aşarsanız, İsrail'in yarım günde toza döneceği anlamına gelmektedir. İran'ın nerede olduğunu anlıyor musun? Nerede olduğuna bakar mısınız? Güney Lübnan İran değil mi? Hizbullah İran değil mi?

Meşhed Cuma namazı imamı Ayetullah Alamolhoda İran'ın dış politikasına yönelik söylemler üretmiştir. Alamolhoda'nın söylemlerinde İsrail “düşman” olarak tasarlanmış ve İsrail'e ilişkin “olumsuzlama” ortaya konulmuştur. İran'ın mevcut konumu sadece İran ile sınırlı olmadığı, bölgede var olduğunu ve bölgesel bir güç olduğunu ortaya koymaya yönelik söylemler üretilmiştir. İkili karşıtlık olarak, İsrail (güçsüz, korunmasız) bir devlet olarak tasarlanıp konumlandırılırken, İran'ı ise bölgesel bir güç çerçevesinde konumlandırmış ve rejimin mevcut söylem stratejilerine uygun bir söylem altyapısı inşa edilmiştir. Bu söylem dönütünde “ideolojik kare stratejisi” açıkça görüldüğü gibi “abartma söylem edini mi” de belirgindir. “İsrail'in yarım günde toza döneceği” söylem edini mi abartılarak sunulan bir “metafor” kullanımındır. Söylem içeriğinde “ideolojik sözcük seçimleri” görünür kılınmıştır (direniş mensubu- direnişin şerefli lideri- bölgenin direnişi). Yukarıda sunulan bölgesel direniş ifadesi üzerinde durulmalıdır. Mevcut rejim “zihinsel temsil”, “politik aksiyon ediniimleri” ve “rejimin meşruluğunu” onaylatmaya yönelik bu söylem ve kelime öbeklerini yoğun olarak kullanmaktadır. Bu ve buna benzer söylem ediniimleri ötekiler üzerinde bir “ortak düşman algısı argümanı” olarak biçimlendirilmektedir. Kimlik yönelimli sözcük öbeklerinin mevcudiyeti de açıkça gözlenmiştir (Nasrallah direnişe bağlı bir aktör). Rejimin söylemsel gerçeklikleri ile Alamolhoda'nın söylemsel pratikleri arasında paralellik gözlenmiştir.⁸⁹ Hizbullah, Ansari Hizbullah, Hamas gibi İslami aktörler ile İran aynı çerçeveye içerisine yerleştirilmiş, “birleştirici bir söylem pratiği” benimsenmiştir. İran rejiminin din ve milliyetçilik anlayışını ve bir bütün olarak ideolojisini temsil eden bu grupları söylem pratiğinin içerisine yerleştirerek (özellikle de muhafazakâr tabanlı kitleler)e yönelik bir ikna boyutu ortaya konulmuş olabilir, çünkü reformist kitleler için bu organizasyonlar, bölgesel güvenliği ve barışı tehdit eden dinamikler olarak algılanmaktadır. O halde oluşturulan söylemlerin muhatapları, söylemi oluşturan aktörün politik duruşuna göre şekillendirilmektedir. Ayrıca ifade etmek zorundayız ki yukarıda ifade edilen örgütler, İran'ın Ortadoğu'da bölgesel olarak işbirliği içerisinde bulunduğu paramiliter ölçekli oluşumlardır. Bu durum söylemlerin politik çıkarlar ekseninde şekillendirildiğini gerçeğini ortaya koymaktadır. Uzlaşmacı bir dil söyleminin aksine “çatışma odaklı” bir söylem pratiği kurgulanmıştır. Çatışma içerikli sözcüksel ediniimler İsrail özelinden işlenmiştir. Ayrıca ortaya konulan kelime öbekleri bir bağlamı yaratmaya yönelik “nedensellik işlevi ile görünür kılınmıştır (Sınırların aşılması / İsrail'in yok edilmesi). Cümlelerin ele alınmış biçimi aktif bir yapıdadır ve olumlu (eylemsel sözcükler) bilinçli olarak kullanılmıştır. Özne “İran ve İran'ın bölgesel hegemonya destekçileridir ve onun edinimsel pratiklerinin, ideolojik duruşlarının ve politik aksiyonlarının vurgulanmasına yönelik olarak aktif bir cümle karakteri ön plana çıkarılmıştır. Bunun yanında tekrara düşen ifade kullanımı da bilinçli olarak gerçekleştirilmiştir. (.....İran'dır,İran'dır, İran'dır) demeçleri İran'a yüklenen izlenim boyutlarının artırılmasına yönelik bir stratejik söylem kalıbıdır. Bu söylem edini mi izleyici/dinleyicilerin zihinsel algılarını tek bir özne üzerine odaklanma amacına hizmet etmektedir. Odak ne kadar geniş ise ideolojik etki de o denli güçlü olacaktır.

8

Reuters (2019). Israel will be destroyed in half an hour if America attacks Iran: senior Iranian MP, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-iran-israel-idUSKCN1TW2MO> Erişim Tarihi:(10.01.2020).

⁹ Die Welt (2019). یک ردت پھدی در اا سرائیل ایران پھ پاد سرن گونی پی در سد پاه ف رماده جانہ شہ بین. <https://www.dw.com/fa-ir/یک-ردت-پھدی-در-اا-سرائیل-ایران-پھ-پاد-سرن-گونی-پی-در-سد-پاه-ف-رماده-جانہ-شہ-بین/a-42529204> Erişim Tarihi: (01.01.2020)

**Mohammed Hassan Akhtari'nin Al- Manar TV¹⁰'deki Politik Söylemleri
(29.08.2020)**

(Memri, 2020)

Mohammed Hassan Akhtari İsrail ile BAE arasında normalleşme sürecine ilişkin olarak Lübnan merkezli Hizbullah ölçekli *AL- Manar TV*⁹'de görüşlerini dile getirmiştir.

..”İsrail’in Filistin’i işgalinin ilk günlerinde, bazı Arap yöneticiler, sultanlar ve emirler geçmiş ihanetlerini sürdürüyor. Siyonist varlığın İslam Cumhuriyeti ve Hürmüz Boğazı’na yakın mevcudiyeti - bu bölgedeki varlığı - İslam Cumhuriyeti tarafından [İran] için bir tehdit olarak görülüyor. İslam Cumhuriyeti bunu bir tehdit olarak görme hakkına sahip olduğuna inanıyor. İmam Humeyni’nin de belirttiği gibi, İsrail son günlerini yaşıyor ve her gün bu sona yaklaşıyor. Pek çok Amerikalı yetkilide İsrail’in sonunun geldiğini açıkladı. BAE’nin bu yaptığı aptalca ve küstah bir adımdan başka bir şey değildir (memri.org)...”.

Mohammed Hassan Akhtari İsrail-BAE normalleşme sürecine ilişkin olarak söylemler üretmiştir. Akhtari’nin söylemlerinde İsrail bir tehdit olarak tasarlanmış ve bu tehdidin geçerli nedenlerini ortaya çıkarmıştır. “BAE’nin İslam ulusuna karşı işlediği büyük suç”ifadesi” ile tekli bir kimlik yerine çoklu bir kimlik ardanlamı oluşturarak söylemler kurgulanmıştır. “İkili karşıtlıklar bu söylem içeriklerinde de görünürdür. BAE- İsrail (hain- İslam uluslarının düşmanı) olarak bir “ötekini olumsuzlama” çerçevesinde bir gerçeklik üretilmiştir. Bu söylem edinimi “**Van Dijk’in ideolojik kare stratejisine**” uygundur. İran ve mevcut rejiminin politik aksiyonlarına yönelik söylemler belirgin bir şekilde söylem dinamiği içerisinde yer almamakla birlikte, rejimin söylemsel gerçekliklerine paralel söylemler tasarlanmıştır.¹¹¹²¹³ Kurgulanan söylemlerde failler açık bir şekilde çerçevelenmiştir. Söylemin meşruluğunun sağlanmasına yönelik olarak İmam Humeyni referans olarak gösterilmiştir. “**Küstah ve aptal**” sözcük seçimleri ile karşıdakinin meşruluk boyutu azaltılmıştır. İsrail kullanılan sözcük edinimleri ile “**işgalci**” potasına yerleştirilmiştir. Bu söylem edinimi İran’ın Filistin üzerinden yürütmeye çalıştığı bölgesel hegemonyanın en önemli enstrümanlarından biridir. Irak’ta, Suriye’de Yemen’de “Filistin argümanı” yoğun olarak kullanılmakta iç ve dış politika edinimleri bu söylemler doğrultusunda dizayn edilmektedir. Söylemlerde “**dışlama temelli ideolojik sözcük seçimleri**” (Siyonist varlık) görülmüştür. “Son günler- İhanet” **metaforu**” ile İsrail’e biçilen rolün önemi kırılmaştırılırken, İran’a biçilen rolün önemi ise artırılmıştır. Suçlayıcı ifadeler aktörden eyleme doğru şekillendirilmiş, olumsuz ve olumlu olarak inşa edilen zihinsel temsiller arasındaki mevcudiyet ortaya çıkarılmıştır.

¹⁰ Al- Manar TV: Al- Manar TV Lübnan merkezli bir haber portalıdır. Al- Manar Lübnan Hizbullah’ının yayın organıdır. Şiilerin çıkarları çerçevesinde Lübnanlı izleyicilere karasal kanallar aracılığıyla tanıtılan programlar yayınlamaktadır. 2004 yılında yayınları Almanya- Fransa gibi ülkelerde durdurulmuştur.

¹¹ <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1399/05/27/2329060> /چ-سازى-عادی-امارات-را-شده-ایجاد-نهاد-ی-که-هدیه-ی-زیر-ساخت (Erişim Tarihi: 10.10.2021).

¹² Reuters (2020) “Iranian commander says Tehran's approach to UAE will change after Israel deal” Erişim Tarihi: 10.10.2020

¹³ <http://irdiplomacy.ir/fa/news/1994916/> ک-ردخ-یادت-اسلام-دن-یای-به-عربی-م-تحدہ-امارات-:اند-قلاب-رهبر (Erişim Tarihi: 21.12.2020).

**Ayatollah Lotfollah Dezhkam'ın Fars TV¹⁴'deki Politik Söylemleri
(19.06.2020)**

(Memri, 2020)

”...Bütün dünya gözleriyle gördü ki, bugün dünyadaki stratejik meseleler söz konusu olduğunda Amerika karar alıcı olamaz. Amerika'nın parçalanıp çöküşünün sesi tüm dünyada duyuluyor. 40 yıldır Amerika ile mücadeleye öncülük eden İran ulusunun haykırısları bizzat Amerikalıların ağzından duyuluyor: Amerika'ya Ölüm!.....(memri.org, 2020) ”.

“Bütün dünya gözleriyle gördü ki, bugün dünyadaki stratejik meseleler söz konusu olduğunda Amerika karar alıcı olamaz” söylemi ile birlikte ABD'nin meşruluğunun sağlam bir noktada olmadığını ve bölgesel hâkimiyetini kaybettiği izlenimini ima eden bir cümle ön plana çıkarılmıştır. Bu söylemde “bütün dünya gördü ki” cümlesi ile rejimin ideolojisine meşruluk kazandırma amacı güdülmüştür. Bu cümle öbeğinin ardından (olumsuz bir şekilde oluşturulan içerikten sonra) ABD öznesi ortaya konulmuştur. ABD'nin parçalanıp çöküşüne ilişkin bir söylemle “**ön varsayım odaklı**” söylem pratiği geliştirilmiştir. Ön varsayım, söylemde ideolojik işlevler taşıyan anlamsal bir araç olarak kabul edilmektedir. Amerika'ya ölüm sloganlarının atıldığı söylemde ABD açık bir şekilde “**düşman çerçevesi**” içerisine yerleştirilmiş ve diğer söylem odaklarını destekler niteliktedir. ABD ölümü hak eden bir devlet imajına yerleştirilmiştir. Kullanılan kelime ve kelime seçimleri “**uzlaşmacı**” bir nitelikte değildir. Sert tonlu “**çatışma odaklı sözcük seçimleri**” ortaya konulmuştur. Ortaya konulan söylemler; rejimin politik aktörlerinin politik söylemleri ile paralellik sergilemekte¹⁵¹⁶¹⁷ ve mevcut rejimin politik gerçekliklerini yeniden üretmektedir. Ortaya konulan söylemde “**değersel ölçekli sözcük öbekleri, kelime seçimleri**” açıkça ortaya konulmamakla birlikte “**eğretileme**” edinimi ile ideolojik seslilik ötekilik üzerinde inşa edilmiştir.

Sonuç

İran İslam Cumhuriyetinde sistemin meşrulaştırılmasında önemli bir rol oynayan mollalar, egemen düşünce pratikleri ve bu yönde algısal bir gerçeklik yaratımının meşru bir zemine oturtulmasında baskın bir role sahiptirler. Mollalar; sosyal/ kültürel odak alanlı ideolojik verileri yeniden kurgulamakta, *hâkim egemen söylem pratikleri* ile sistemi domine etmekte ve egemen sistemin *ideolojik ve değersel tahakküm* alanlarına şekil vermektedir. Bunları yalnızca İran'ın içerisinde “*rejimsel itibar sağlayıcıları*” olarak görmek yanıltıcı olmakla birlikte Humeyni'nin siyasal doktrinlerinin motivasyonel taşıyıcıları olarak İran'ın politik aksiyonlarının görünür olduğu her yerde görmek mümkündür. İran'ın molla ve benzeri İslami güdümlü gruplar ekseninde söylemsel pratikleri şekillendirmesi, İslam devriminin temel

¹⁴ Fars TV: Şiraz'da faaliyet gösteren İran İslam Cumhuriyeti'nin yayın merkezlerinden biridir.

¹⁵ Mashregnews (2020). «*آمریک کا بر مرگ*» (آمریک کا بر مرگ). <https://www.mashregnews.ir/news/935566/مرگ-آمریک-کا-بر-مرگ> (Erişim Tarihi: 14.11.2020).

¹⁶ Alef.ir (2020). *درون از پاشی رو و آمریک کا*. <https://www.alef.ir/news/3981203139.html> (10.09.2020) adresinden erişildi.

¹⁷ [dailymail.co.uk \(2020\). Iranian politicians chant 'death to America' to 'show respect' for George Floyd protests in the US, https://www.dailymail.co.uk/news/article-8398573/Iranian-politicians-chant-death-America-respect-George-Floyd-protests-US.html](https://www.dailymail.co.uk/news/article-8398573/Iranian-politicians-chant-death-America-respect-George-Floyd-protests-US.html) (Erişim Tarihi: 12.01.2021).

söylemlerini yeniden üretmekte ve gerçeklik alanlarını bu doğrultuda genişletmektedir. Bu nedenle özellikle iç politikada yönetici sınıfının diline nüfuz etmiş söylem biçimleri/kalıpları, sadece dış politika aksiyonlarının şekillendirilmesini sağlamamakta ayrıca “İran devlet kimliği” ve “İran milliyetçiliğinde” eklenmiş olan İranlılık olgusunu da sürekli görünür kılmaktadır.

Araştırma kapsamına aldığımız dini liderler İran’daki politik aktörlerin söylem gerçekliklerini yeniden ürettikleri sonucuna ulaşmıştır. İranlı mollalar, rejimin politik söylemlerine paralel noktada ABD-İsrail- BAE gibi devletlere ilişkin ötekileştirme ve kötüleme odaklı oryantalist klişeleri “baskın bir söylem dinamiği” içerisinde kullanmışlar, belirli çerçevelerle bu devletler merkezi bir alana yerleştirilmiştir. Bu devletler “demokrasi ve İslam düşmanı” olarak belirli terminoloji çerçevesinde sunulmuş ve *kurgulanmış söylemsel gerçeklikler* olarak ön planda yerini almıştır. Genel olarak İranlı dini yetkililerin uzlaşmacı bir dilden uzak çatışma odaklı söylem stratejilerini ötekiler üzerinden inşa ederek kitleler üzerinde uzlaşma kültürü ve zeminini yaratmaya çalışmışlardır. Bu durumda uzlaşma içerisinde bulunan kendileri, ötekiler ise “çatışmacı ve uzlaşma kültüründen yoksun”, “bölgesel barışı tehdit eden” olarak konumlandırılmıştır. Elde edilen diğer bir önemli bulgu ise, ele alınan dini aktörlerin pek çoğunun İran siyasetinde belirleyici bir konum içerisinde buldukları ve belirli kurumlarda yöneticilik yaptıkları gerçeğidir. (Shiraze, ir, 2016). Bu aktörlerin sunumlarında hem ideolojik hem de politik amaçlar belirli bir söylem hattı ile görünürdür. Söylemin dokularında “ikili karşıtlıklar” belirgin olarak ortaya konulmuş, rejimin aksiyonlarına yönelik yineleyici söylemler benimsenmiştir. Dini aktörler ile rejimin politik aktörlerinin ideolojik verileri söyleme edimini paralellik göstermektedir (irdiplomacy, ir, 2020).

Ele alınan içerikler Van Dijk’ın ideolojik kare stratejisi ile örtüşmektedir. Çalışmada elde edilen diğer bir nokta ise; (Tablo 1)’ de ortaya çıkarıldığı gibi, İranlı mollaların söylemlerini inşa ettikleri diğer kamusal alanlarda da ötekilik ve karşıtlıklar çerçevesinde söylem dinamiğini benimsedikleri, uzlaşmacı bir dilden uzak oldukları ve değersel ölçekli söylemlerle politik bir söylemin birlikte kurgulanıldığı, söylemlerin ikna boyutunun sağlanması amacı ile çeşitli referanslara dayalı söylem kalıplarını yeniden ürettikleri sonucuna varılmıştır. Genel olarak ortaya konulan söylemler pragmatist ölçekte ele alınmış, uzlaşmacı bir dil yerine sert tonlama içerikli “çatışmacı bir dil” kullanılmıştır. Söylemlerin yoğun metaforlarla dizinleştirildiği cümle edinimlerinde İsrail’ e biçilen rol kimi zaman kırılmaştırılmış, kimi zaman ise tehdit algısına yönelik görünür kılınmıştır. Kullanılan metaforlar rejimin ideolojisini yansıtan metaforlardır ve işleme konulan bu metaforlar rejimin ideolojisini meşru göstermeye yönelik tasarlanmıştır. Söylem içeriklerinde “siyasal mezhepçi söylemler” nefret söylemi ile birlikte ele alınmıştır. “Değersel ölçekli söylem kalıpları” yoğun olarak tasarlanmıştır. Söylemler rasyonel gerçeklerden ziyade genel olarak “rejim taraftarlığı” ekseninde şekillenmiştir. Ortaya konulan söylemler, İran’da ki mevcut rejimin kamusal alandaki söylemsel gerçeklikleridir ve ikili bir işlev yükü ile ortaya konulan söylemler, karşıt bir söylem/düşünce pratiği içerisinde yer alan kitleler için edilgenleştirici/baskılayıcı bir nitelik taşımaktadır. Bu tür söylemsel edinimlerin mevcudiyetinin süreklilik arz etmesi ve bu söylem pratiklerinin “kimlik yönelimli” olarak sunulması, pasifize olan kitleler üzerinde genişleyen yeni gerilim alanları yaratabileceği gibi kitlelerin daha sentetik bir yapıya da dönüştürebilir. Lakin İranlı bilim insanı Muhsin Fahrizade suikastı sonrasında Tahran sokaklarında “Teşekkürler Mossad” afişli yazıların mevcudiyeti sorgulanmalıdır. Ayrıca İran halkının ekonomik gerçekliklerinin üstünün örtülerek rejimin politik aksiyonlarına yönelik söylemlerin kamusal alanlarda kuşatma misali görünür kılınması rejim ile halk arasında gerilimleri artırmakta ve bu süreçte kolektif bilinç gri bir alana yönelmektedir. Bu yüzden rejimin gerçekleştirdiği politik odaklı gerçeklikleri ile İran halkının mevcut gerçeklikleri arasındaki uçurum göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Amaglobeli, G. (2017). Types of Political Discourses and Their Classification. *Journal of Education in Black Sea Region*, 3(1), 18-24 <https://jebs.ibsu.edu.ge/jms/index.php/jebs/article/view/117> adresinden 11.11.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Aydın Düzgüt, S. (2011). Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Postyapısalcı Yaklaşım: Almanya Örneğinde Dış Politika ve Söylem Analizi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 8(29), 49-70.
- Aytekin, M. (2018). Sinemada Söylem ve İdeoloji: Samira Makhmalbaf Filmleri Üzerine Bir İnceleme - Discourse and Ideology in Cinema: A Review on the Films of Samira Makhmalbaf. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 1(1), 59-76.

- Bedük, N. (2009). Gelenek, İktidar İlişkileri ve Toplumsal Cinsiyet Temsillerinde Melezleşme: Türk TV Dizileri Üzerine Bir Söylem Analizi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Berrin Yanıkaya), İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Berg, L. B. ve Lune, H. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Çeviri Editörü: Hasan Aydın). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Bilir, H. (2009). *Terör, Medya ve Devlet*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Billig, M. (2003). Critical Discourse Analysis Theory and Interdisciplinarity. (Ed. Ruth Wodak & Gilbert Weiss.). *Critical Discourse Analysis and the Rhetoric of Critique 2* İçinde (s. 35-46). Palgrave Macmillan.
- Çakır, A. (2020). *Söylem Analizi Ne Demek İstiyorsun?* Konya: Palet Yayınları.
- Çakmak, F. ve Bilişli, Y. (2019). İdeoloji, Söylem ve İletişim Çalışmalarında Ruth Wodak. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 99-124.
- Çelebi, V. (2013). Michel Foucault'da Bilgi, İktidar ve Özne İlişkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 512-23.
- Devran, Y. (2018). Çatışmacı Liderlik: 1 Kasım 2015 Seçimlerinde Siyasi Parti Liderlerinin Söylemleri. *İNİF E-Dergi*, 3(1), 5-22.
- Ercan, G. ve Danış, P. (2019). Söylem, Söylem Çözümlemesi ve Eleştirel Söylem Çözümlemesi: Tanımları ve Kapsamları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6(2), 527-552.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Essex, England: Longman Group.
- Fairclough, N. ve Wodak, R. (1997). Critical Discourse Analysis. (Ed. T. A. Van Dijk). *Discourse as Social Interaction: Discourse Studies (2): (A Multidisciplinary Introduction)* İçinde (s. 258-284). London: Sage.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972- 1977*, (Ed. C. Gordon). New York: Pantheon Books.
- Fowler, R. (1985). Power. (Ed. Van Dijk). *Handbook of Discourse Analysis*. New York: Academic Press.
- Görgülü, Y. (2020). İran Ulusal Basınında İsrail Çerçevesinde Filistin ve Kudüs: Kayhan Örneği. *Asya Studies*, 4(14), 135-160.
- Güneş, D., C. (2013). Michel Foucault'da Söylem ve İktidar. *Kaygı-Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 0(21), 55-69.
- Ives, P. (2011). *Gramsci'de Dil ve Hegemonya*, (Çeviren: Ekrem Ekici). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Kalaycı, R. (2019). İran Dış Politikasında Söylem ile Eylem Uyumsuzluğu: Çeçenistan ve Dağlık Karabağ Örnekleri. *İran Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 13-40.
- Kang, J. (2015). *Walter Benjamin ve Medya*, (Çeviren: Deniz Gedizlioğlu). İstanbul: KAFKA, Epsilon Yayıncılık Hizmetleri.
- Kantar, G. (2016). Türk Siyasetinde Politik Dil Kullanımı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), (Danışman: Prof. Dr. Gül Batuş), İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Khawaldeh, K. S. ve Hatab, A. W. (2018). King Abdullah II Anti-Terrorism Ideology: A Critical Discourse Analysis Perspective. *Macrothink Institute, The International Journal of Linguistics*. 10(6), 97-115.
- Lombardi, D. (2018). Critical Discourse Analysis of Online News Headlines: A Case of the Stineman Douglas High School Shooting, Malmö University, Faculty of Culture and Society. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1483958/FULLTEXT01.pdf> adresinden 02.02.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Mattelart, A. ve Mattelart, M. (2017). *İletişim Kuramları Tarihi*, (Çeviren: Merih Zıllıoğlu). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mora, N. (2018). Medya, Toplum ve Haber Kaynağı Olarak Sembolik Seçkinler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-25.
- Özer, Ö. (2015). İletişim Araştırmalarında Yöntemler Uygulama ve Örneklerle. (Ed. Yıldırım, B.). *Teun Adrian Van Dijk Örneğinde Eleştirel Söylem Çözümlemesi 6* İçinde (s. 197-286). Konya: Sebat Ofset Matbaacılık.
- Özer, P. N. (2019). *İdeoloji, İktidar, Medya, Söylem*. Ankara: Çizgi Kitabevi.
- Rigiderakhshan, M. ve Özkan, H. (2021). *İran'da Medya ve Siyaset*, Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları.

- Saygılı, R. (2012). Siyasi Parti Liderlerinin Mitinglerde Rakipleri Hakkında Kullandıkları Söylemlerin Liderlerin İmajlarına Olası Etkileri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Prof. Dr. Orhan Gökçe), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sayın, H. ve Çirakoğlu, A. (2019). İran'da Siyasal Ekoller Üzerine Bir Değerlendirme. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 85-112.
- Sezer, T. (2011). Söylem Analizi: PKK Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Danışman: Doç. Dr. Ertan Beşe), Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Shahvar, S. (2020). Iran's Global Reach: The Islamic Republic of Iran's Policy, Involvement, and Activity in Africa. *Digest of Middle East Studies*, 29(2), 53-75.
- Smith, P. ve Riley, A. (2016). *Kültürel Kurama Giriş*, (Çeviren: Selime Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Şen, Y. (2015). Adalet ve Kalkınma Partisinin Milliyetçilik Söylemi: Bir Siyasal Söylem Çözümlemesi. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 11(44), 157-180.
- Talay, Ö. Ö. (2005). Michel Foucault'da Dilin Fonksiyonu, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Yard. Doç. Dr. Milay Köktürk), Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tiryaki, F. ve Balkan, S. (2014). İran Mitolojisinin İslam Devrimindeki Rolü & Humeyni ve Şah'ın Söylemlerinin Analizi. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 85-113.
- Turner, G. (2016). *İngiliz Kültürel Çalışmaları*, (Çevirenler: Deniz Özçetin ve Burak Özçetin). Ankara: Heretik Yayınları.
- Van Dijk, T. (1998). *Ideology, A Multidisciplinary Approach*. London: Sage Publications.
- Van Dijk, T. (2005). *A New Agenda in (Critical) Discourse Analysis. Theory, Methodology and Interdisciplinarity*, (Edited by Ruth Wodak & Paul Chilton). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Van Dijk, T. (2006). Discourse and Manipulation, 17(2), London: SAGE Publications, 359-383. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0957926506060250> adresinden 02.02.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Van Dijk, T. (2008). *Discourse and Power*. New York: Palgrave Macmillan.
- Van Dijk, T. (2019). *İdeoloji Multidisipliner Bir Yaklaşım*, (Çeviren: Ayşe Demir). Ankara: Hece Yayınları.
- Weiss, G. ve Wodak, R. (2003). *Critical Discourse Analysis, Theory and Interdisciplinarity*. (Edited by: Gilbert Weiss & Ruth Wodak). New York: Palgrave Macmillan.
- Wodak, R. ve Richardson, E. J. (2013). *Analysing Fascist Discourse European Fascism in Talk and Text*. (Ed. Ruth Wodak & John E. Richardson). Routledge Critical Studies in Discourse 5. Routledge.
- Yeşiltaş, M. (2014). İran'ın Nükleer Söylem Siyasetini Anlamak: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Akademik Ortadoğu Dergisi*, 8(2), 41-72.
- İnternet Kaynakçaları**
- Alef.ir (2020). درون از فرودآشی و امریکای <https://www.alef.ir/news/3981203139.html> adresinden 10.09.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Amerikaninsesi.org (2014). *Təbriz Hizbullahının Başçısı: Əhmədinejadı Hakimiyyətdə İstəyirik*. <https://www.amerikaninsesi.org/a/tabriz-hizbullah/2575627html> adresinden 02.02.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Aryan, H. (2008). Iran's Basij Force -- The Mainstay Of Domestic Security. [RadioFreeEuropeRadioLiberty:https://www.rferl.org/a/Irans_Basij_Force_Mainstay_Of_Domestic_Security/1357081.html](https://www.rferl.org/a/Irans_Basij_Force_Mainstay_Of_Domestic_Security/1357081.html) adresinden 07.03.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Beeri, Tal (2020). <https://israel-alma.org/2020/12/17/the-civilian-establishment-of-the-iranian-led-shiite-axis-in-southern-syria/> (Alma Center, İsrail) adresinden 01.01.2021 tarihinde erişilmiştir.
- dailyemail.co.uk (2020). Iranian Politicians Chant 'Death to America' to 'Show Respect' for George Floyd Protests in the US, <https://www.dailyemail.co.uk/news/article-8398573/Iranian-politicians-chant-death-America-respect-George-Floyd-protests-US.html> adresinden 12.01.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Die Welt (2019). كرد تهديد را اسراء يل ايران په پاد سرنه گونى پى در سپاه فرماده جات شين <https://www.dw.com/fa-ir/كرد-تهديد-را-اسراء-يل-ايران-په-پاد-سرنه-گونى-پى-در-سپاه-فرماده-جات-شين/a-42529204> adresinden 01.01.2020 tarihinde erişilmiştir.

- Duheaume, T. (2018). *What if Mesbah-Yazdi Succeeds Khamenei as Iran's Supreme Leader*. <https://english.alarabiya.net/features/2018/07/31/ANALYSIS-What-if-Mesbah-Yazdi-succeeds-Khamenei-as-Iran-s-Supreme-Leader> adresinden 01.09.2020 tarihinde erişilmiştir.
- İrdiplomacy. ir (2020). <http://irdiplomacy.ir/fa/news/1994916/دند-یای-به-عربی-م-تحدہ-امارات-ان-قلاب-رہ-بر/ک-ردخ-پادت-ا-سلام> adresinden 20.10.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Khalaji, Mehdi. (2009). İslam vs. Iran's "Islamic Republic" <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/islam-vs-irans-islamic-republic> adresinden 01.11.2020 adresinden tarihinde erişilmiştir.
- Mansharof, Yossi. (2014). Iran-Based The World Assembly of Ahl-al-Bayt (subordinate to Khamenei's Office) Opens Shiite Women Center in German. Resmi Twitter Hesabı: https://twitter.com/yossi_mansharof/status/548096369882198017 adresinden 11.11.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Mashregnews (2020). ک نهمی تو صدیہ / پیم پٹو و بول تون جان و ترامپ بر مرگ ی معنی «آمریک کا بر مرگ» ندهید قرار اخ تلافیات مظہر را بہمن 22 راہ پیمایی / نکذید اء تمام ہاروپایی بہ <https://www.mashregnews.ir/news/935566/جان-وت-رامپ-بر-مرگ-ی-معنی-آمریک-کا-بر-مرگ> adresinden 14.11.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Mavrelli, K. (2019). An Examination of the Role of the Clergy and Religious Opposition in the Iranian Revolution of January 1979, Which Overthrew the Pahlavi Monarchy. https://www.researchgate.net/publication/340478556_An_examination_of_the_role_of_the_clergy_and_religious_opposition_in_the_Iranian_Revolution_of_January_1979_which_overthrew_the_Pahlavi_monarchy adresinden 04.02.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Mehrnews (2020). شد یاسوج جمعہ امام «دس دینی سد پند صدیر» الا سلامحجت <https://www.mehrnews.com/news/4826483/شد-یاسوج-جمعہ-امام-دس-دینی-سد-پند-صدیر-الا-سلامحجت> adresinden 21.01.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Memri.org. (2020). Tehran Friday Sermon By Mohammad-Hassan Aboutorabi Fard: It Does Not Matter Who Forms The U.S. Government; The Region's Future Has No Room For Israel, Mercenary Rulers. <https://www.memri.org/tv/former-iranian-majles-official-fard-does-not-matter-who-leads-america-diplomacy-power> adresinden 29.01.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Memri.org. (2020). Iranian Ayatollah Mohammad Hassan Akhtari: UAE-Israel Deal is An Attempt to Save Israel From Its Inevitable End and to Save Trump's Reelection Campaign. <https://www.memri.org/tv/iran-ayatollah-mohammad-hassan-akhtari-uae-israel-deal-attempt-save-israel-trump-reelection-zionist-entity-existence-region-threat> adresinden 11.12.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Memri.org (2020). Friday Sermon By Iranian Preacher Nassir Hosseini: Trump Lost The Elections Because He Had Applied Too Much Pressure On Iran. <https://www.memri.org/tv/iranian-preacher-hosseini-trump-lost-elections-applied-too-much-pressure-iran> adresinden 22.12.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Memri.org. (2020). Mashhad Friday Sermon by Ayatollah Ahmad Alamolhoda: The PMU, Hizbullah, Ansar Allah, Hamas, Islamic Jihad, Are All Iran; We Can Destroy Israel in Half a Day. <https://www.memri.org/tv/mashhad-friday-sermon-ayatollah-alamolhoda-iran-resistance-region-yemen-hizbullah-lebanon-others> adresinden 26.12.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Memri.org. (2020). Shiraz Friday Sermon By Ayatollah Lotfollah Dezhkam: Even The Americans Themselves Are Chanting 'Death to America!'; The Sound of America's Collapse is Being Heard Everywhere. <https://www.memri.org/tv/shiraz-friday-sermon-ayatollah-dezhkam-americans-themselves-chanting-death-to-america-collapse> adresinden 07.09.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Old.interpress.az. (2015). İran mätbuatında Türklərə Qarşı Provakasiya. https://old.interpress.az/10946-ran-mtbuatnda-trklr-qar-provakasiya-foto.html#.YB_NMXQzblU adresinden 14.11.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Radiofarda (2017). احمد خاتمی: ہڈی نہ حملہ آمریک کا بہ ایران شامل اسرائیل ہم خواہ شد https://www.radiofarda.com/a/iran_ahmad_khatami_us_negotiation_israel/29446971.html adresinden 02.10.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Reuters (2019). Israel Will be Destroyed in Half an Hour if America Attacks Iran: Senior Iranian MP, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-iran-israel-idUSKCN1TW2MO> adresinden 10.01.2020 tarihinde erişilmiştir.

- Reuters (2020). Iranian Commander Says Tehran's Approach to UAE Will Change After Israel Deal. <https://www.reuters.com/article/us-israel-emirates-iran-idUSKCN25C0BV> adresinden 10.10.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Samii, B. (2005). Iran: Will The New President Have A Big Tent? <https://www.rferl.org/a/1059714.htm> adresinden 20.01.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Shiraze.ir (2016). آیت الله لطف «دژک ام الله لطف» آیت الله لطف. <http://shiraze.ir/fa/news/121859> adresinden 04.03.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Tasnimnews (1399). مجاهدين و اسلام به خدمت صرف را خود عمر يزدي مصباح الله آیت: بل دنان الله حزب. <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1399/10/13/2423310> ك رد جهان سراسر ك رد جهان- سراسر مجاهدين ن-وا سلام به خدمت صرف-ا خود-عمر يزدي-مصباح الله-آیت adresinden 01.10.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Thaler, E, D.; Nader, A. vd. (2010). Mullahs, Guards, and Bonyads: An Exploration of Iranian Leadership Dynamics, Rand Corporation. <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG878.html> adresinden 01.11.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Zimmt, R. (2021). The Rise and Fall of the 'Crocodile Ayatollah'. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/iransource/the-rise-and-fall-of-the-crocodile-ayatollah/> adresinden 05.01.2021 tarihinde erişilmiştir.
- <http://kayhan.ir/ar/news/112877/> العالم مسلمي-علي-واجب-ال-لقب-ال-صهيوني-ال-ك-بان-ضد-ال-فاح-دي-اقل-ا/ adresinden 20.01.2021 tarihinde erişilmiştir.
- <http://kayhan.ir/ar/news/121997/> جلیات-ات-الأم-یرکی-ل-نظام-والأخلاق-ال-سیاسی-الاذ-حدار-ال-خامدنی-ال-قائد/ adresinden 12.12.2020 tarihinde erişilmiştir.
- <http://kayhan.ir/ar/news/124650/> امرئ-یسا-کان-ان-ترامب-ملاحقة-عن-ذ-توقف-ن-ال-قضاء-یة-ال-سلطة-رئ-یس/ adresinden 21.01.2021 tarihinde erişilmiştir.
- <http://shiraze.ir/fa/news/121859/> رشناسیم-ر-مشترک-ام-الله-لطف-آیت الله آیت adresinden 20.01.2020 tarihinde erişilmiştir.
- <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1399/05/27/2329060/> رژیم-اروای-طرس-سمی-سازی-عادی-امارات-ارچ/ شد-ای-جادی-نهاد-ی-که-ه-ظری-زی-ر-ساخت-2-ک-رد-آغاز-را-سرا-یل adresinden 10.10.2021 tarihinde erişilmiştir.